

FÖRFÖLJELSERNA MOT DEN LUTHERSKA KYRKAN I BALTICUM

Av Professor *BIRGER NERMAN*

Kommunisterna söker i Västerlandet sprida den föreställningen att under Chrusjtjovs regim den kristna kyrkan inom Sovjetunionen inte längre är utsatt för den förföljelse, som ägde rum under Stalins tid. Även en och annan svensk andlig har märkligt nog låtit sig bedraga av talet om en större tolerans nu än tidigare från kommunisterna gentemot de kristna; så förklarar domprosten Oscar Rundblom i en 1961 utgiven skrift "Kommunismen och kyrkan", att ett visst mått av frihet för religionen skulle finnas i Sovjetunionen.

Denna föreställning överensstämmer emellertid icke med verkligheten. Alldeles särskilt mot de lutherska och katolska kyrkorna fortgår förföljelserna intensivt. Visserligen har man kanske inte på senare år hört talas om så bestialiska ting som under förföljelserna sommaren 1941, då kommunisterna under den första ockupationen i Estland tog livet av kyrkomän genom att övergjuta dem med olja och bränna dem. Men alltjämnt fängslas och deporteras kristna i Sovjetunionen.

I både Estland och Lettland var den stora majoriteten av befolkningen protestantisk, medan i Litauen den vida övervägande delen tillhörde den katolska kyrkan. Om den lutherska kyrkans nuvarande läge i Lettland har en innehållsrik skrift, "The Lutheran Church of Latvia in chains", nyligen utkommit, författad av en framstående lettisk andlig i Sverige, teol. lic. Leons Cuibe, medan samtidigt den estniska kyrkans konsistorium i Stockholm i en skrift "The Evangelical Lutheran Church of Estonia in Exile" och en uppsats i Balt-press "Kyrka och ateism i dagens Estland" av redaktör Adelaide Lemberg ger inblickar i den lutherska kyrkans aktuella ställning i Estland. Cuibes skrift har tillkommit med anledning av den Lutherska Världsfederationens konferens i Helsingfors i augusti 1963, då man upptog de lutherska kyrkorna i Sovjetlettland och Sovjetestland i världsfederationen, där förut endast vederbörande exilkyrkor haft medlemskap.

Sovjetkonstitutionen innehåller bl. a. följande bestämmelse: "Fri-

het till religionsutövning och frihet till antireligiös propaganda tillerkännes alla medborgare". Officiellt förklarar man också: "I vårt land är kyrkan skild från staten. Detta betyder, att staten icke inblandar sig i religiösa ting." Det låter ju bra. Men så kommer tillägget: men "partiet kan icke förbli passivt gentemot religionen." Och som alla vet, är det ju det kommunistiska partiet, som har högsta makten i Sovjetunionen. Och det betyder, att staten förföljer religionen.

Vilken "frihet" har då den lutherska kyrkan i Lettland och Estland?

Endast antireligiös propaganda är tillåten. Den sprids genom press, litteratur, föredrag, radio, film, besök i religiösa personers hem för att omvända dem o. s. v. Men de religiösa grupperna får inte verka utanför kyrkorna; de får inte ens utöva något slag av barmhärtighetsverk som t. ex. att öppna vårdhem för gamla. I skolorna bedrivs en kraftig antireligiös propaganda. Alla barn från femte till och med åttonde klasserna (ungefär från 12 till 16 år) inrangeras i "unga ateistgrupper". Särskilda skolor för ateistiska agitatorer har upprättats. Även vid de högre läroanstalterna finns ateistklubbar; medlemmarna kallas "kämpande ateister", då de får till uppgift att driva ateistisk propaganda. Men någon religionsundervisning får icke förekomma i skolorna, och ingen under 18 år får delta i några religiösa ceremoni-

er. Ehuru de kyrkliga sammanslutningarna officiellt har rätt att trycka religiös litteratur, har detta endast i obetydligaste grad tillåtits. När t. ex. i Lettland en enda gång en begränsad ny upplaga av psalmboken fick ges ut, uteslöt man många psalmer, varemot sånger med sovjetpropaganda tillades. Där emot har det utkommit en stor mängd antireligiösa böcker i betydande upplagor. Andliga böcker får inte införas från utlandet. Gudstjänsttiderna får endast anslås på kyrkdörrarna.

På olika sätt hindras religionsutövningen. Staten äger alla kyrkor och andra gudstjänstlokaler, och församlingarna får endast hyra dem; likaså måste de erlägga avgift för de kyrkliga förrättningarna. Hyrorna är naturligtvis oerhört höga. Om församlingarna inte kan betala de begärda summorna, mister de rätten att begagna lokalerna. Man förhindrar ofta möjlighet till utövande av gudstjänst genom att hyra ut lokaler till andra ändamål. En rad kyrkor har stängts för religionsutövning genom att de förstörts av kommunisterna eller att man icke givit tillstånd till reparation av krigsskador. Ofta nekar staten församlingarna material till reparation, och man tar ifrån dem material, som de skaffat. Det är därför lätt att skylla på, att församlingarna inte kan sköta reparationerna. Så förbjöds användningen av Rigakatedralen 1959 under förevändning att församlingen inte

kunde reparera orgeln. Kyrkan behövdes också för profana konserter. Många kyrkor har också förvandlats till konserthus, danslokaler, biografen, antireligiösa museer, klubblokaler, magasin o. s. v. Söndagen är inte längre helgdag — man har olika vilodagar — och de kyrkliga högtidsdagarna har blivit vanliga arbetsdagar, allt i avsikt att hindra religionsutövning. Församlingarnas arbete kan också hindras därigenom att man fordrar ett visst minimiantal medlemmar i dem för tillstånd att använda en kyrka, och siffran kan efter lägenhet höjas, så att antalet ej kan uppbringas. Naturligtvis har staten och partiet sina utsända och rapportörer vid gudstjänsterna. De kristna registreras hos den hemliga polisen, på arbetsplatserna o. s. v. Kyrksökare betecknas som illojala mot regimen och som folkfiender.

Man söker på olika sätt hindra prästerna, vilka klassificeras som "icke-arbetande", i deras ämbetsutövning, t. ex. att förrätta begravingar. Man har därvid t. o. m. gått till handgripligheter mot dem. Att de inte får verka i hemmen, organisera söndagsskolor och andra ungdomsgrupper är klart. De kan icke erhålla annan tjänst vid sidan av sin prästerliga sysselsättning. Prästgårdarna, som givetvis nationaliserats, har endast i få fall fått användas av prästerna. Dessa måste betala en förhöjd skatt, i Lettland ca 80 % av sina inkomster, vilka består av den privata er-

sättning, som de erhåller för sina förrättningar. De måste själva ombesörja sådana bestyr som klockringning, ljuständning o. s. v.

Då de teologiska fakulteterna i Tartu och Riga stängts, finns ingen möjlighet till teologisk utbildning; blott kurser rörande kyrkliga handlingar har stundom anordnats (i Riga nu nedlagda). Antalet präster har därför också starkt avtagit — många har ju också deporterats, mördats, eller på annat sätt likviderats, och åtskilliga har lyckats rädda sig genom flykt — och uppgår nu i Lettland blott till ca 110 på ca 250 församlingar mot under den fria tiden ca 270 på ca 280 församlingar, i Estland till ca 50 präster mot tidigare ca 250 på ca 170 församlingar.

Medlemmarna av församlingarna är förbjudna att arbeta som lärare i skolor och vid universitet. Så blev en lärare, som samlade sina elever i sitt hem kring en julgran, deporterad. Kristna ungdomar har icke tillträde till högre utbildning.

Den lutherska kyrkan sorterar under en profan kommitté för religion i Sovjetunionen. Det är den, som utser ärkebiskop och den högsta kyrkostyrelsen; endast av det kommunistiska partiet accepterade kandidater från församlingarna får delta i valen och måste rösta på de av kommittén föreslagna kandidaterna. Den nuvarande ärkebiskopen i Lettland är en under den fria tiden avsatt präst; naturligtvis måste han offentligt

prisa statens och partiets handlingar, bl. a. att Rigadomen undanhålles församlingen och förvandlats till en konsertvall. Det är ärkebiskopen, d. v. s. i verkligheten den profana kommittén, som tilldelar församlingen präster; dessa själva och församlingarna har ingen bestämmanderätt. Förbindelser med utländska kyrkor får endast ägarum efter tillåtelse av den ovan nämnda profana kommittén, och när representanter för den lutherska kyrkan reser på besök till andra kyrkor, åtföljs de alltid av en profan övervakare.

Det är klart, att under här skildrade förhållanden antalet medlemmar i de lutherska kyrkorna i Balticum sjunkit enormt; så har antalet i den lettiska kyrkan gått ned från ca 1.200.000 under den fria tiden till ca 500.000. Även kyrkobyggnadernas antal har minskat katastrofalt, i Lettland från ca 300 1939 till 110 av församlingarna använda 1963.

Så ser det alltså ut för lutheranerna i Balticum, ett tillstånd, som skulle innebära en förbättring under Chrusjtjovs maktutövning. 1962 har i stället kommunistpartiet officiellt proklamerat "ett fullständigt avskaffande av alla rester av reli-

gion". Liksom nazismen vill kommunismen ersätta religionen med sin egen ideologi.

Sovjet har på sistone gått in för att låta den lutherska kyrkan få vissa kontakter med utlandet, t. ex. med den Lutherska Världsfederationen, för att genom fullständigt falska uppgifter från sitt prästerskap föra Västerlandet bakom ljuset ifråga om den lutherska kyrkans verkliga ställning i Balticum. Så uttalade Sovjetestlands lutherske ärkebiskop på Helsingforskonferensen, att de kyrkliga förhållandena i Estland vore helt normala och att sovjetregimen till och med understödde kyrkan. I hemlandet har han aldrig fått göra något offentligt uttalande, och det i Helsingfors återgavs ej heller i Estland, utan var avsett för esterna utomlands. Då även svenska andliga fallit för denna propaganda, har det varit ytterst värdefullt, att man i vårt land fått kunskap om den brutala verkligheten. Ty vilken ställning man i Västerlandet än personligen må ha till religionen, därom måste alla demokrater vara ense, att full trosfrihet hör till de oförytterliga mänskliga rättigheterna.